

dr hab. Bernadetta Grabias
dziedzina: sztuki muzyczne; dyscyplina; wokalistyka
Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi
e-mail: bernadetta.grabias@amuz.lodz.pl

Łódź 17.03.2024

Recenzja Pracy Doktorskiej

Pani Sisi Liu

**składającej się z dzieła artystycznego, zawierającego sześć arii sopranowych
z oper Verdiego, Pucciniego, Offenbacha, Bizeta i Masseneta**

oraz jego opisu pod tytułem

**„*Studium porównawcze włoskiej i francuskiej opery drugiej połowy XIX wieku
na bazie wybranych sopranowych partii wokalnych*”**

na podstawie nowej ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym
i nauce (Dz. U. Z 2021. poz.478)

Zlecniodawca opinii:

Rada Dyscypliny Artystycznej UMFC w Warszawie

Promotor:

dr hab. Krystyna Jaźwińska-Dobosz, prof. UMFC

Ocena dzieła artystycznego:

Dzieło artystyczne przedstawione przez Panią Sisi Liu, zostało zrealizowane w 2023 roku, na nośniku CD i zawiera wybór sześciu arii sopranowych z oper Verdiego, Pucciniego, Offenbacha, Bizeta i Masseneta.

Sopranistce towarzyszy pianistka - Pani Yan Rong, realizująca partię fortepianu z wyciągu fortepianowego.

Na płycie znajdujemy:

- arię Desdemony „Salce, salce/ Ave Maria” z opery *Otello* G. Verdiego
- arię Mimi „Si, mi chiamato Mimi” z opery *Cyganeria* G. Pucciniego
- arię Mimi „Donde lieta...” z opery *Cyganeria* G. Pucciniego
- arię Antonii „Elle a fui...” z opery *Opowieści Hoffmanna* J. Offenbacha
- arię Micaeli „Je dis que rien ne m'epouvante” z opery *Carmen* G. Bizeta
- arię Chimeny „Pleurez mes yeux” z opery *Cyd* J. Masseneta

Zaprezentowane na nagraniu arie stanowią kanon francuskiego i włoskiego repertuaru sopranowego z operowych dzieł okresu z II połowy XIX wieku i prezentują ciekawe zestawienie podobnych w charakterze, ale zróżnicowanych pod względem tematyki fragmentów dzieł operowych.

Nagranie jest dobrej jakości, pozwala na wychwycenie niuansów dotyczących zarówno sfery muzycznej, jak i techniki wykonania. Głos Artystki charakteryzuje się jasną barwą, delikatnością w brzmieniu, stąd wspólny, liryczny charakter arii dobrze wpisuje się w jej apoi wokalne.

Jako pierwszą słyszymy arię Desdemony z opery *Otello*. Modlitwa bohaterki jest szczególną wypowiedzią, obrazującą naturę jej postaci w całej operze. W dramatycznej formie fabuły i dynamizmie języka muzycznego Verdi kontrastuje delikatną kobietę z mocnymi, męskimi postaciami Otella i Jagona. Słuchając tej arii, ważna jest znajomość kontekstu wizji zbliżającej się śmierci, w ramach okrutnej zemsty. Wysublimowanie i klarowność głosu nabiera wówczas szczególnie wymownego znaczenia. Doktorantka sugestywnie oddała charakter złożonego monologu.

Jej interpretacja rysuje Desdemonę jako delikatną i czystą w intencjach osobę, jednak wyraźnie zaznacza rozedrganie emocjonalne od strachu, poprzez ból, aż po bezsilność. Artystka dobrze odczytuje wszystkie zmiany agogiczne, wiernie oddając zamysł kompozytorski. Na podstawie oszczędnej faktury orkiestrowej (w tym przypadku pianistycznej) liryczne części ożywia poprzez zróżnicowaną dynamikę. Czyni tym samym wypowiedź muzyczną prawdziwą i zajmującą. Recytatywna część arii prowadzona jest w sposób przemyślany, z adekwatną do dramaturgii różnicą czasów scenicznych. Modlitwa ma w sobie odpowiednią rytmizację. Bardzo dobra wymowa języka włoskiego pozwala na uchwycenie naturalnej melodii fonetycznej mowy i sensu zdań. Głos brzmi jasno i czysto. Doktorantka z dużą kulturą i przejęciem prowadzi legatowe frazy muzyczne. Wychodząc z estetyki belcanta verdiowskiego brakuje mi jedynie gęstości brzmienia w dolnym rejestrze i oparcia na oddechu. Mam ogólne wrażenie, że głos ma potencjał do uzyskania pełniejszego dźwięku, który mógłby lepiej wypełnić alikwotami dość gęstą wibrację.

Włoski repertuar reprezentują także dwie arie Mimi z opery *Cyganeria*.

Doktorantka w pierwszych frazach arii "Si, mi chiamato Mimi" przedstawia bohaterkę poprzez dosyć delikatne, wręcz bojaźliwe prowadzenie melodii, sugerujące jej nieśmiałość. W kolejnej części, powtarzającej jej imię, odważniej rozśpiewuje się, a głos nabiera blasku. Gradacja poszczególnych fraz uzasadniona jest rozwojem dramaturgii wypowiedzi i dobrze ją obrazuje.

Żywiołowość bohaterki Artystka przedstawia w kolejnych zróżnicowanych częściach, m. in. marzycielskiej *andante calmo* i uroczej, prostolinijnej *allegretto moderato*. Jednak na pełne brzmienie głosu pozwala sobie dopiero w *andante molto sostenuto*, gdzie prowadzi frazy szerzej, pozwalając emocjom na wypełnienie afektacją linii melodycznej. Stopniową intensyfikację wokálną odbieram jako świadome rozplanowanie poszczególnych etapów napięcia dramaturgicznego.

Drugą arię Pani Sisi Liu prowadzi bardziej zdecydowanie. Pokazuje tym samym zmianę, która zaszła w samej postaci Mimi. Doktorantka pozwala sobie na więcej swobody w melorecytatywnej wypowiedzi, ujętej w dobrych czasowo ramach.

Trudność tej arii leży przede wszystkim w odpowiedniej wokalizacji tekstu włoskiego, aby nie uwydatniać skandowanego rytmu, przy powtarzających się wysokościach dźwięku. Artystka umiejętnie posługuje się naturalnymi akcentami językowymi, dzięki czemu linia wokalna nabiera właściwej płynności. Ma to także związek z barwą głosu, którą modeluje w zależności od emocji. Generalnie, rejestr średnicowy brzmi okrągło, jednak niektóre podejścia melodyczne w wyższe rejestry wzmagają wibrację, czyniąc barwę ostrzejszą. Aria kończy się piękną frazą, w której urzeka barwą głosu i portamentem, typowym dla stylistyki pucciniowskiej.

Chociaż głosy idealne do wykonania muzyki Pucciniego charakteryzują się szerokim wolumenem, partia Mimi jest jedną z tych, które z powodzeniem mogą wykonywać głosy

lżejsze. W tym wypadku wybór Doktorantki jest zrozumiały, a wyjaśnienie jego celowości znajdujemy w dysertacji, załączonej do dzieła artystycznego.

Pierwszą arię franuską reprezentuje „Elle a fui...” Antonii z *Opowieści Hoffmanna*. W odpowiednio dramatyczny nastrój wprowadzają pierwsze akordy fortepianu, którego mocne brzmienie oddaje bogactwo oryginalnej orkiestracji. Kolejne, kontrastujące miękkością pochody pasażowe (imitacja harfy), zwiastują pojawienie się bohaterki. *Opowieści Hoffmanna* są wyjątkowym w swojej stylistyce dziełem Offenbacha. Kompozytor, który zasłynął przede wszystkim jako twórca operetek, napisał go pod koniec swojego życia, ujmując kilka historii w jedną 5-aktową fabułę. Z racji pierwszego zamysłu wykonania wszystkich postaci kobiecych przez jedną śpiewaczkę - sopran koloraturowy, nawet obecnie, kiedy rozdziela się je pomiędzy 3 artystyki o różnych tembrach głosu, wszystkie powinny mieć podobny ładunek ekspresji wykonawczej i warunki głosowe dostosowane do jej realizacji.

Antonia niewątpliwie jest najbardziej lirycznym charakterem spośród nich. Słuchając Pani Sisi Liu zauważam wielką dbałość o prawidłową realizację warstwy muzycznej, fonetykę i legatowe prowadzenie głosu. Także charakter postaci sopranistka uchwyciła w odpowiedni sposób. Wyraźnie wyczuwa się nuty rozedrgania, czy tęsknoty. Mam jednak niedosyt pełni brzmienia głosu, w pierwszych taktach i później, gdy partia sięga wyższego rejestru. W kontekście dramaturgii całej partii, pełnej napięć emocjonalnych, (mając oczywiście na uwadze naturalne wysublimowanie stylistyki francuskiej) wykonanie Doktorantki, ze względu na jej warunki wokalne, odbieram raczej jako delikatną wersję tej arii.

Bardzo podoba mi się natomiast ekspresja, którą Doktorantka przedstawiła w arii Micaeli. Sama postać dziewczyny jest "jasnym" punktem w całej, dosyć wyrazistej i porywającej operze. Zestawienie z ognistą Carmen i dynamicznymi scenami miłości i walki, pozwala na uzyskanie wzruszającego kontrastu pomiędzy bohaterkami. Pani Sisi Liu bardzo dobrze wcieliła się w postać Micaeli. Płynnie prowadzi frazy, szerokością która sprawia, że głos ma odpowiednią barwę. Dosyć żywa vibracja dodaje efektu wrażliwości bohaterki, a miękko wypowiedzany tekst obrazuje takie cechy jak czułość i opiekuńczość.

Dzieło artystyczne zamyka aria Chimeny z opery *Cyd*, kolejnego dzieła francuskiego kompozytora, które było inspirowane historią rodem z Hiszpanii. Aria "Pleurez, pleurez mes yeux" znajduje się w centrum rozwoju dramatu, którego bogactwo i rozmach jest znakomitym przykładem 5-aktowej "grand opera".

Na nagraniu w klimat głęboko poruszającej sceny wprowadza wstęp fortepianu, pięknie zagrany przez Panią Yan Rong. Solowe wejście Sopranistki kontynuuje linię dramaturgii. Pani Sisi Liu z wyczuciem i ekspresją prowadzi frazy wokalne. Tutaj szczególnie umiejętnie używa barwowych niuansów języka francuskiego, podkreślając nimi emocjonalność arii i charakteru bohaterki. Słysząc, że technika wokalna Artystki podąża za ekspresją. Głos ma swoją przestrzeń, melodia inicjowana jest sugestywnymi auftaktami oddechowymi. Ta szerokość przypuszczalnie ma wpływ na zbyt niską pozycję kulminacyjnego dźwięku *b* w słowie *conduire*, jednakże w moim odczuciu Doktorantka zawarła w swoim wykonaniu całe artystyczne przesłanie muzyki Masseneta.

Ocena opisu dzieła:

Opis dzieła autorstwa Pani Sisi Liu zatytułowany „Studium porównawcze włoskiej i francuskiej opery drugiej połowy XIX wieku na bazie wybranych sopranowych partii wokalnych”, napisany pod kierunkiem Pani prof. dr hab. Krystyny Jaźwińskiej-Dobosz, składa się ze:

- Wstępu
- Rozdziału 1 Rozwój opery włoskiej i francuskiej w drugiej połowie XIX wieku
- Rozdziału 2 Kompozytorzy włoscy i francuscy drugiej połowy XIX wieku
- Rozdziału 3 Okoliczności powstania wybranych oper i zarys ich fabuł
- Rozdział 4 Porównanie muzycznych wizerunków pięciu postaci kobiecych
- Zakończenia
- Wykazu przykładów muzycznych
- Bibliografii

Proces przeprowadzenia kolejnych etapów pracy badawczej Autorka przedstawia w Spisie Treści, którego kompozycja jest logiczna i czytelna. Doktorantka dzieli każdy z rozdziałów na podrozdziały, wyodrębniając kolejne punkty tematyczne. Układ edytorski zaburza jednak brak tematu Rozdziału 3, który znajdujemy na stronie 43.

We Wstępie Pani Sisi Liu krótko przedstawia główny nurt badawczy, koncentrując się na rolach kobiecych w operach włoskich i francuskich II poł. XIX wieku. Autorka zaznacza, że praca pisemna będzie miała charakter analizujący pojmowanie ówczesnego świata przez pryzmat mentalności operowych bohaterów i obrazowości stylistyki muzycznej. Doktorantka jasno określa cel i metodologię procesu badawczego. Badanie opierać się będzie m.in. na studium przykładów i metodzie porównawczej, mającymi na celu sformułowanie czytelnego obrazu podobieństw i różnic pomiędzy dwoma stylami narodowymi. Jako tezę zaznacza chęć stworzenia bazy informacji i wniosków pomocnych w dokładnym zrozumieniu i właściwej interpretacji muzyki tego okresu.

Temat Rozdziału 1 ilustruje historyczno-kulturalne podłoże rozwoju XIX-wiecznej opery w dwóch głównych ośrodkach europejskiej sztuki operowej – Francji i Włoszech. Autorka podkreśla autonomię "języków" muzycznych. Przedstawia również elementy wspólne, wynikające z przenikania się kultur. Następnie opisuje rozwój opery włoskiej, oddzielnie francuskiej. Oba podrozdziały bogate są w informacje z zakresu historii, głównie polityki i ruchów społecznych, które miały bezpośredni wpływ na tematykę i kształt stylów literackich i muzycznych. Znajdujemy tam także krótkie nawiązania do sylwetek i twórczości kompozytorów, których fragmenty operowe zostały zawarte w dziele artystycznym. Doktorantka uwzględnia m.in. wpływ na ich twórczość ówczesnych ideologii społecznych i tendencji w sztuce. Cały rozdział stanowi dobrze skomponowany obraz twórczości operowej, odzwierciedlającej ówczesne nurty ideologiczne. Wyjaśnienia poszczególnych zagadnień (znajdujące się przypisach) rzeczowo uzupełniają treść, czyniąc ją klarowną i kompletną.

W Rozdziale 2 zatytułowanym "Kompozytorzy włoscy i francuscy drugiej połowy XIX wieku" Doktorantka stosuje podobny schemat opisu przedstawiając kolejno sylwetki G. Verdiego, G. Pucciniego, J. Offenbacha, G. Bizeta i J. Masseneta. Każdego z kompozytorów przedstawia w dwóch podrozdziałach: z notką biograficzną i charakterystyką twórczości. Szczególnie ciekawe są drugie części opisów.

Autorka zwraca uwagę na najważniejsze, nowatorskie cechy dzieł twórców: u Verdiego jest to rozwój dramaturgii scenicznej i zróżnicowanie form aryjnych, u Pucciniego widowiskowość dzieł i bogactwo brzmienia całej struktury muzycznej, twórczość Offenbacha przedstawia przez pryzmat przeciwstawienia się atmosferze reżimu wojennego poprzez lekką i dowcipną muzykę, Bizetowi przypisuje inspiracje muzyką różnych kompozytorów /m.in. Verdiego, Gounoda, Wagnera/ i świeże spojrzenie na werystyczną tematykę opery, a Massenetowi stricte francuski liryzm i subtelność muzyczną w przedstawianiu emocjonujących historii. Poszczególne działy ujęte są w zwarte formy, a materiał zawiera wyłącznie informacje istotne dla pracy.

Rozdział 3 jest niejako rozwinięciem poprzedniego.

Autorka skupia się tym razem na konkretnych, wybranych przez siebie dziełach operowych. Omawia kolejno "Otello" Verdiego, "Cyganerię" Pucciniego, "Opowieści Hoffmanna" Offenbacha, "Carmen" Bizeta i "Cyd" Masseneta.

W obrazowy sposób przedstawia zarówno okoliczności powstania wymienionych dzieł, jak i ich fabuły.

Pani Sisi Liu wychodzi poza standardowe zestawienie informacji ogólnodostępnych.

Uzupełnia je rozważaniami dotyczącymi znaczenia tych tytułów zarówno dla charakterystyki twórczości wybranych kompozytorów, jak i ogólnych tendencji w muzyce włoskiej i francuskiej. Analiza obejmuje także ciekawą interpretację dramaturgii dzieł, ich stylowości, retoryki i warstwy psychologicznej.

W odsyłaczach bibliograficznych znajdujemy informacje o materiałach źródłowych oraz objaśnienia niektórych terminów ujętych w treści pracy. Dzięki temu opis jest rzeczowy i sumaryczny.

Geneza i charakterystyka oper przedstawiona jest rzetelnie, stanowiąc dobrą bazę do dalszej analizy.

W Rozdziale 4 Doktorantka przechodzi do porównania muzycznych wizerunków kobiet z oper wyróżnionych w poprzedniej części dysertacji. Analizę przeprowadza biorąc pod uwagę różnice w ekspresji muzycznych wizerunków bohatererek, porównanie dramatycznych kobiecych obrazów "Miłości" i "Śmierci" oraz konfliktu pomiędzy "dobrem" i "złem" w wybranych dziełach. Ostatnim elementem porównawczym jest zestawienie form akompaniamentu i wykazanie ich różnic.

Ekspresję kobiecych wizerunków Doktorantka przedstawia poprzez sugestywne tytuły, jak np. "Czysta, szlachetna i prawa Desdemona", czy "Słaba i sentymentalna Antonia", które nakreślają rys psychologiczny bohatererek. W treści natomiast znajdujemy opis zabiegów muzycznych uwydatniających dramaturgię postaci.

Analizowany materiał muzyczny ściśle łączy się z utworami wchodzącymi w skład dzieła artystycznego. Doktorantka na podstawie wybranych arii i okoliczności zdarzeń dramaturgicznych przedstawia różnorodność wielu czynników wpływających na wizerunek bohatererek. Omawia konkretne motywy muzyczne, opierając się na załączonych przykładach muzycznych.

Bardzo dobrze odczytuje korelacje technik kompozytorskich z retoryką słowną. Umiejętnie analizuje warstwę muzyczną pod kątem ilustracyjności i symboliki. Wiąże barwy muzyczne (zarówno głosu, jak i brzmienia orkiestry) z dramaturgią. Zasadnie przytacza wypowiedzi cenionych autorytetów, lecz dużą wartość tej części dysertacji stanowią same rozważania Autorki - trafne, logiczne, z wyczuciem psychologii scen i postaci.

Podrozdział 4.4 "Różnice w formach akompaniamentu" stanowi niejako podsumowanie procesu porównawczego. Doktorantka jednak odnosi się nie tylko do samej warstwy orkiestrowej, ale omawiając ogólne tendencje stylistyki muzycznej, nakreśla także

budowę partii wokalnych i sposób ich prowadzenia. Dobry obraz tych różnic zyskuje poprzez zestawienie stylistyczne: włoskiego i francuskiego liryzmu. Dodatkowo wyodrębnia inne cechy muzyki francuskiej: inspirację egzotyką i wirtuozowską technikę partii orkiestry.

W Zakończeniu Pani Sisi Liu podsumowuje cel i proces badawczy swojej pracy. Zaznacza, że motywem jej pracy analitycznej, poprzez wyszczególnienie głównych cech stylów twórczych poszczególnych kompozytorów i różnic pomiędzy wybranymi bohaterkami operowymi, jest chęć ukazania psychologicznych aspektów muzyki włoskiej i francuskiej. Materiał muzyczny pięciu wybranych arii stał się podstawą do przedstawienia sposobów ujęcia emocji w muzyce operowej. Autorka sama przyznaje, że jej analiza nie jest pozbawiona subiektywnych odczuć, ale wnioski formułuje uniwersalnie. Zauważa, że cechami wspólnymi opery włoskiej i francuskiej są korzenie łacińskie i podstawowe stany emocjonalne, a różni je przede wszystkim stylistyka muzyczna: włoska - bezpośrednia i żarliwa, francuska - subtelna i złożona. Natomiast różnorodność charakterologiczna postaci kobiecych w operach II połowy XIX wieku ma wielkie znaczenie dla badaczy, którzy poprzez muzykę wokalną mogą określić przykłady archetypów kobiecej natury w sztuce scenicznej.

Konkluzja:

Dzieło artystyczne zaprezentowane przez Panią Sisi Liu zawiera 6 arii z XIX-wiecznego repertuaru opery włoskiej i francuskiej. Ze względu na liryczne cechy głosu Doktorantki, wybór obejmuje partie charakteryzujące się naturalną delikatnością. Chociaż każda z arii niesie ze sobą duży ładunek emocjonalny, Artystka bardzo dobrze łączy jasne brzmienie wokalne z ekspresją sceniczną.

Sopranistka z dużym wyczuciem i zrozumieniem buduje wizerunki poszczególnych bohaterów. Wiernie odnosi się do partytury, dokładnie realizując partię wokalną, z zachowaniem wszystkich adnotacji muzycznych. Precyzyjne wykonawstwo stanowi podstawę do zbudowania dramaturgii utworów. Doktorantka rozwija stany emocjonalne swoich postaci w klasycznie interpretowanych kierunkach, budując obrazy muzyki włoskiej i francuskiej, niezbędnych jako materiał do procesu badawczego.

Pani Sisi Liu bardzo świadomie prowadzi głos w aspekcie wyrównania dźwięku. Jej śpiew ujmuje melodyjnością tekstu, miękkością fraz wokalnych i ekspresją wykonawczą. Głos jest dźwięczny, z potencjałem scenicznym. W niektórych fragmentach, brzmi trochę płasko i ostro, z zaznaczającą się wibracją, jednak w ogólnym odbiorze wykonanie trafia do słuchacza ze swoim artystycznym i emocjonalnym przesłaniem. Sopranistka odznacza się wielką muzykalnością, bardzo dojrzałe interpretuje utwory i sugestywnie wciela się w zróżnicowane charaktery bohaterów.

Studium porównawcze, załączone do dzieła artystycznego ściśle wiąże się z materiałem zaprezentowanym na płycie. Doktorantka podjęła się badania podobieństw i różnic pomiędzy włoskimi a francuskimi dziełami operowymi II połowy XIX wieku.

Jako bazę do swoich rozważań potraktowała historyczno-polityczne podłoże rozwoju opery (w tym wpływu ruchów społecznych na sztukę). Porównanie oparła na analizie stylów kompozytorskich pięciu najważniejszych przedstawicieli tego okresu.

Najważniejszym punktem analitycznym była korelacja przekazu emocjonalnego z warstwą muzyczną dzieła. Na tej podstawie Autorka określiła zarówno charakterystykę odmiennych portretów psychologicznych bohaterów operowych, jak i użycie różnorodnych środków wykonawczych. Każda z arii jest de facto omówieniem postaci kobiecych. Pani Sisi Liu

omawia problematykę różnic stylistycznych poprzez ukazanie zależności pomiędzy muzyką a ich wizerunkiem scenicznym.

Subiektywna interpretacja odnosząca się do psychologicznego wizerunku postaci jest prawidłowo uzasadniona merytorycznymi wnioskami i poparta cennymi materiałami źródłowymi. Ciekawe spostrzeżenia dopełniają muzyczną interpretację Autorki.

Pod względem edytorskim dysertacja spełnia wymagania kompozycji pracy oraz użycia i zastosowania materiałów źródłowych. Układ rozdziałów jest poprawny, kolejne wątki tworzą logiczną całość. Autorka zachowała odpowiednie proporcje poszczególnych części pracy.

Doktorantka posługuje się fachową terminologią. W treści znalazłam kilka błędów stylistycznych (głównie we Wstępie) oraz literówek, które jak przypuszczam, pojawiły się w procesie tłumaczenia.

Bibliografia zawiera wiele pozycji publicystycznych z literatury tematu. Wykorzystane są w umiejętny sposób i prawidłowo oznaczone w przypisach.

W dysertacji zabrakło mi tylko krótkiego podsumowania z pracy stricte wokalne, czyli w jakich aspektach wykonawczych Doktorantka odczuwała różnicę między muzyką włoską a francuską nagrywając materiał do dzieła artystycznego.

W mojej opinii praca jest wartościowa i posiada walor badawczy. Wnioski stanowią cenny wkład do dyscypliny sztuk muzycznych, mogą służyć za pomoc we właściwej interpretacji dzieł kompozytorów włoskich i francuskich II połowy XIX wieku.

Niniejszym stwierdzam, że praca doktorska spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021. poz. 478).

dr hab. Bernadette Grabias

dr hab. Bernadetta Grabias